

A CSALÁDJOGI CHARTA ÉS A CIVIL JOG HÁZASSÁGKÉPE¹

MOLNÁR Sarolta
PhD-hallgató (PPKE JÁK)

A Családjogi Charta² 30 évvel ezelőtt összefoglalta a családot és a házasságot érintő legfontosabb meghatározásokat, normákat, védendő értékeket. Talán még nem láthatók előre mekkora változáson megy át a témát érintő civil jogi szabályozás napjainkig. Voltak már jelei a házasság kapcsolat visszaszorulásának és a második világháborút követően jelentősen megnőtt a válások aránya. Erősödni kezdtek a házasságon kívüli párkapcsolatok, mint annak alternatívái. A kifejezetten protestáns északi jogkör országai közül Svédországban már 1973-ban szűk körű szabályozás szült a házasságon kívüli élettársi kapcsolatokról, tágabban csak 1987-ben született jogszabály, tehát a Charta megfogalmazását követően. Azonban mára ezek a tendenciák felgyorsultak, így a dokumentum megállapításai és témafelvetése aktuálisabb, mint valaha.

1. Összehasonlításban a házasságképek

Összevetve civil jogi forrásokkal, nemzetközi szerződésekkel, a magyar Alaptörvénnyel és az anyagi jogot szabályozó Ptk.-val azt találjuk, hogy sok párhuzam vonható a házasságról alkotott képek között.³ Az ENSZ Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata 16. cikke szerint „*Nagykorú férfiak és nők, fajon, nemzetiségen vagy valláson alapuló korlátozás nélkül jogosultak házasságot kötni és családot alapítani.*” Valamint a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 23. cikkében „*A házasságkötésre alkalmas korban levő férfiak és nők házasságkötési és családalapítási jogát el kell ismerni.*”, illetve a házaspárok jogainak és kötelességeinek

¹ A tanulmány a Pázmány Péter Katolikus Egyetem TÁMOP-4.2.1.B-11/2/KMR-2011-0002. sz. projektje (A tudományos kutatások kibontakoztatása a PPKE-n) támogatásával jelent meg.

² A Család Pápai Tanácsa által megfogalmazott, 1983. november 22-én kiadott Családjogi Charta.

³ A Családjogi Charta preambuluma A pontja: „a család alapja a házasság, a férfi és nő bensőséges, egymást kiegészítő egyesülése, amelyet a házasság szabad elhatározásából vállalt és nyilvánosan megerősített köteleke hoz létre, az élet továbbadása érdekében; B pontja: „a házasság az a természetes intézmény, amelynek feladata az élet továbbadása;” valamint az 1–3. §.

egyenlőségét a házasság alatt és felbontásakor is deklarálja. A Római Egyezmény⁴ 12. cikke szintén elismeri a házasságkötéshez való jogot, valamint ehhez hasonlóan a hetedik kiegészítő jegyzőkönyv 5. cikke a felek egyenlő jogait és felelősségét a házasságban egymás és gyermekeik iránt, továbbá a felbontás esetén is. Az Alapvető Jogok Európai Kartája alapján a tagállamok „Biztosítják a házasságkötés és a családalapítás jogát a nemzeti törvényeknek megfelelően.”⁵

A Családjogi Charta más fókuszot használ, mint ezek a civil jogi normatív dokumentumok. Megadja a család és a házasság védendő értékeit, kereteit, valamint felhívja a figyelmet a korunkban tapasztalható veszélyekre és azokra a lehetőségekre, hogy milyen területen kellene védelmezni a társadalom ezen alapintézményeit.

Egyrészt a civil joghoz nagyon hasonlóan fogalmazza meg a házasság létrehozásához legszükségesebb feltételeket, így a megfelelő életkor, belátási képesség, a törvényesen igazolható házasságkötési akadályoktól való mentesség (korábbi házasság, rokoni kapcsolat). A 2. §-ban külön is kiemelésre nyer a szabad akarat fontossága, hiszen e jognyilatkozatok hozzák létre magát a házasságot. Tartalmilag a házasfelek jogainak és kötelességeinek egyenlősége is azonos a civil joggal. A közös döntési joguk közül a gyermekvállalás szabadságát emeli ki a Charta. Fontos hogy a Charta is leszögezi, hogy a gyermek jogai egyenlően védendők származásától függetlenül, vagyis, hogy házastársi kapcsolatban vagy azon kívül született-e.⁶

Kihívást jelent a házasság fogalmára nézve, hogy az elmúlt 20 évben néhány országban lehetővé vált az azonos neműek házassága. Érdekes jogalkotási ellenmozgás figyelhető meg a nemzetközi szerződések és a nemzeti jogszabályok házassággal kapcsolatos megfogalmazásaiban, a házasság fogalom elbizonytalanodása kapcsán. Míg a legrégebbi alapjogi dokumentumok kifejezetten hivatkoznak a férfi és a nő megjelölésére a házasságkötés jogának biztosításakor, számos állami jogszabály ezt nem tartotta fontosnak, a házasság fogalma annyira magától értetődő módon jelentette az ellenkező neműek kapcsolatát. Az új kihívásra sok ország törvényhozása akként válaszol, hogy jogszabályba iktatja a különműséget, mint feltételt (így hazánkban is a mindkét nemre vonatkozó megjelölés az Alaptörvény után az új Ptk.-ba is bekerült⁷), azonban az Európai Unió Alapjogi Kartájának megfogalmazásakor pont ez a kitétel – ami korábban a nemzetközi dokumentumokat jellemezte – marad ki, és csak általánosságban ismeri el a házasságkötéshez való jogot, a nemzeti szabályoknak megfelelően. A dokumentum megszületésének idején már három tagállamban köthettek házasságot megegyező neműek.

Másrészt, ahhoz hasonlóan, ahogyan az Alaptörvény az államét, a Családjogi Charta is meghatározza az egyház szerepét és feladatát a házasság és a család intézményeinek védelme kapcsán,⁸ és kötelességeket támaszt a társadalom irányában,

⁴ Az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és a Hetedik 1984. november 22-én kelt Kiegészítő Jegyzőkönyv.

⁵ Európai Unió Alapjogi Chartája (2007/C 303/01) 9. cikk.

⁶ A civil joggal azonosan pl. Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata 25. cikk (2).

⁷ 2013. évi V. tv. 4:5. §. (1).

⁸ Magyarország Alaptörvénye, Alapvetés L cikk (1), a Családjogi Charta preambulumának L pontja.

ami a családalapításhoz megfelelő körülményeke megteremtésére. Mivel mindkét dokumentum jogi természetű, e feladatvállalást, kötelezettséget, amelyet magára vesz a házasság tekintetében egyrészt az állam, más részről az egyház, érdemes összehasonlítani, megtekinteni milyen eszközöket használnak e kiemelt intézmény-nyel kapcsolatban.

Elvárásként jelenik meg az államhatalommal szemben, hogy ne hozza azonos szintre a házasság nélkül együtt élő párok és a házastársak jogi helyzetét, jogait és kötelességeit. Azonban pont az elmúlt 30 év alatt az élettársi kapcsolatok jogi helyzete a házastársakéhoz közelített a joggyakorlatban és a jogalkotásban. A civil jogi jogalkotásban megfigyelhető, hogy egyre szélesebb körben nyernek szabályozást az élettársi kapcsolatok. Kissé ellentmondásos, hogy az együttélés ilyen formája épp a felek azon szándékában nyert elismerést, hogy kapcsolatuk nélkülözze az állam által kínált intézmény kööttségeit. A társadalmilag egyre elterjedtebb élettársi kapcsolatban most mégis azt találjuk, hogy a felek a joghatásokra igényt tartanak, de nem vállalják a házassággal – klasszikusan – együtt járó tartós jellegből adódó elköteleződést. A Családjogi Charta 1. § c) felhívja tehát a figyelmet, hogy az állam nem teremthet olyan helyzetet, hogy a házassági kapcsolaton kívül együtt élők helyzete azonos legyen a házasságot vállalókéval. Habár az azonos jogi helyzet szintjét még kétségtelenül nem érték el teljesen az élettársi kapcsolatoknak adott jogok, viszont egy erős közeledés megfigyelhető. Másrésztől van olyan helyzet is, ahol hátrányba kerülnek a házastársak az élettársakkal szemben. A probléma a két kapcsolat természetének különbségéből fakad, hiszen míg a házastársi jogviszony egy státuszbeli állapotot hoz létre a társadalom előtt vállalt nyilvánosságával, addig az élettársi viszony nem ilyen egyértelmű, a bizonyítása a feleken múlik, hiszen meghatározása szerint két személy közötti érzelmi és gazdasági közösség, amely az életközösséggel jön létre.⁹ Az 1959. évi IV. Ptk. 615. § (2) szerint az özvegyi jog megszűnik, ha a jogosult új házasságot köt. A rendelkezés célja érthető, azonban a házastársak egyértelműen hátrányba kerülnek az élettársakkal szemben, így ezt a kitéfelt az új Ptk. megváltozott özvegyi öröklést rendező szabályai már nem tartalmazzák. A hatályos Csjt. 22. § (2) kimondja, hogy a tartásra való jog az újabb házasságkötéssel megszűnik, és bár az új Ptk. 4:33. § már felveszi az élettársi kapcsolat létesítését is a tartásra való jogosultságot megszüntető okok közé, kérdés, hogy a szabály mennyire hatékony, hiszen adott esetben az élettársi kapcsolat fennállását bizonyítani kell majd. Hasonlóképpen a társadalombiztosítási nyugellátásról szóló 1997. évi LXXXI. tv. 52. § (1) szerint az özvegyi nyugdíjra való jogosultság megszűnik az újabb házasságkötéssel, és bár a 45. § értelmezhető úgy, hogy e kritérium az élettársi kapcsolatokra is vonatkozik, míg az előbbi fennállása egyértelmű, az utóbbi bizonyítása nyilván nem érdeke az élettársaknak, hiszen anyagi előnyre tehetnek szert, még ha joggal való visszaélésről van is szó.

A házasságok felbomlásának statisztikai ismeretek és elrettentők, azonban a civil jognak talán érdemes lenne figyelembe vennie, hogy ha – mint az Alaptörvényből is kiderül – az állam védelemben részesíti a házasságot, milyen eszközökkel tehetne

⁹ 1959. évi IV. tv. 685/A. §. és 2013. évi V. tv. 6:514. §.

azok tartósságáért, valamint hogyan mozdíthatná elő, hogy több házasság köttessen, és hogy az élettársi kapcsolatok ne jelentsenek „versenytársat” a kapcsolati formák terén.

2. Jogalkotás a házasság kezdetén

A házasság szabályozása először a Code Civilben került világi joghatóság alá, majd sorra szekularizálódott a nyugati jogrendszerekben, amely folyamat során egységes fogalma is felbomlott. A civiljogi kodifikáció tulajdonképpen az egyházjogi normát vette alapul, annak egyfajta világi fordítását adta, majd ez alakult tovább a későbbi jogalkotás során. A feltételeken túl párhuzamba állíthatók még az államot képviselő anyakönyvvezető előtti, hivatalos helységben, nyilvános és ünnepélyes megkötés szabályai is.¹⁰ E gyökerekre való tekintettel is el lehetne gondolkodni, ihletet lehetne meríteni az egyház házasságképéből, melyek azok a házasságot védő szabályok, amelyek szekularizált módon a civil jogba is átültethetőek és akár segítséget nyújthatnak az állami intézményvédelmi kötelezettségéhez. Ezek közül kettőt fogok felvillantani, inkább gondolatébresztés céljával, mint teljesen kidolgozott javaslatként.

A házasságra való felkészülésre, a szokásjog szerint, a jegyesség ideje szolgál. A szabályozást vizsgálva a jegyesség jogi fogalma ma nem egyértelmű a magyar jogrendszerben.¹¹ A jelenleg még hatályos Csjt.-ben házasulók, s nem jegyések¹² szerepelnek, de más törvények ehhez a kapcsolathoz fűznek joghatásokat.¹³ Tulajdonképpen az At.¹⁴ bevezeti a jegyességet azzal, hogy a mennyasszonyról és vőlegényről beszél a házasságot megelőzően és a házasság megkötésekor is. Tehát a Csjt.-ben is előírt harmincnapos várakozási idő alatt tekinthető a mennyasszony és a vőlegény, a házasulók jegyéseknek. Az új Ptk. elfogadásakor végül a törvénykönyvben helyet kapott a várakozási idő, amit – a korábbi koncepcióval szemben¹⁵ – csupán eljárási jellege miatt hagyott volna az At.-re a jogalkotó. Így a „kvázi jegyesség visszalopakodott ismét a jogrendszerbe”¹⁶, azonban az új Kódex hozzátartozó fogalmából már

¹⁰ Csjt. 2. §.

¹¹ Kőrös András (szerk.): *A Családjog Kézikönyve*. Budapest, HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., 2007. 20.

¹² Nem így a régi magyar jogban: A házasságról szóló 1894:XXXI. törvénycikk 1–5. §, Magánjogi törvényjavaslat 110. §.

¹³ Így az jogszabályok széles skáláján, pl. a Ptk. (685. § b), 2011. évi CXCV. törvény a Btk. (137. § (közszolgálati tisztviselőkről 6)), § 11. pont, 1995. évi CXXV. tv. a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló (74. § e) értelmű rendelkezéseiben a közeli hozzátartozók körébe tartozónak veszi a jegyest, aAz eljárási jogban is létező intézmény, pl: 1952. évi III. a polgári perrendtartásról (13. § (2) a bírók kizárása). Nem következetes a törvényhozás, például a közigazgatási eljárásban (KET) nem hozzátartozó a jegyes: 2004.évi CXL. tv. (172. § g).

¹⁴ 1982. évi 17. tvr. (At.) az anyakönyvekről, a házasságkötési eljárásról és a névviselésről 17. § (1), (2), 25. § (3).

¹⁵ A 2008. évi T/5949-es javaslat miniszteri indokolása szerint a meggondolatlan házasságkötés megakadályozására nem valószínű, hogy alkalmas a várakozási idő jogszabályi előírása, ezért azt mellőzte, de arról nem szólt, mi volna az üdvözítő megoldás. Kijelentette továbbá, hogy a magánjogi kapcsolatok a felek önálló és felelős döntési képességéből indulnak ki.

¹⁶ JOBBÁGYI Gábor: Oktalanul eltüntetett jogintézmények; eljegyzés és hozomány. *Jogtudományi Köz-*

kimaradnak a jegyesek. Könnyen belátható, hogy a jegyesség hangsúlyának háttérbe kerülése – és a jogrendszerbeli egységes szabályozatlansága miatti bizonytalanság¹⁷ – semmiképp sem hat a házasságra való tudatos előkészület, és így a tartósabb, elkötelezettebb házasságok irányába.¹⁸

A Corpus Iuris Canonici 1062. kánonja szerint a jegyességre vonatkozó szabályokat az illetékes püspöki konferencia szabályozza partikuláris jogként, azonban a 1063. kánon (2) kötelezővé teszi a felkészülést a házasságra, melynek keretein belül a jegyesek tájékozódnak a házasság szentségén túl a rájuk vonatkozó civil jogi kötelezettségekről is. Ehhez képest hatályos jogunkban semmiféle tájékozódás, felkészülés nem előzi meg e társadalom és egyén számára is fontos és súlyos jogkövetkezményekkel bíró kötelék létesítését. Nem a házasságkötést megelőző kötelező tanácsadás újbóli bevezetését¹⁹ javaslom, azonban feltehetően több, jobban átgondolt házasságkötetne, ha a felek előzőleg a jegyesoktatáshoz hasonló konzultáción vennék részt, így ennek opcionális biztosítása nagy társadalmi költségektől kímélhetné meg a költségvetést. Természetesen ettől még nem növekedne a házasságkötések száma, és kérdés hányan vennék igénybe a lehetőséget. A házasságkötés az egyik legszemélyesebb döntés. A házasulandók személyes kapcsolatába az államhatalom végképp nem szólhat bele, azonban nem valósítana meg beavatkozást, ha független szakemberek – pszichológusok, családterapeuták, mentálhigiénés szakemberek – állnának a házasulandók rendelkezésére. A részvétel nyilván önkéntességen alapulna és ezért a hatékonysága megkérdőjelezhető, épp úgy, mint a közvetítés egyes esetei, azonban a közvetítés jótékony, társadalmi és azonnali vagyoni költséghatékonysága okán egyre több területen kerül bevezetésre, így a házasságjogban is.²⁰ Továbbá az örökbefogadás előtti eljárás (ami tanácsadást és tanfolyamot foglal magában) keretében kötelezően megvalósuló szükséges felkészítés fontosságára lehet még utalni e körben.²¹

Hasonló elképzelés vezette három amerikai tagállam törvényhozását a 'covenant marriage' azaz *szövetségi házasság* megalkotása során.²² Alapvetően vallásilag el-

löny, 1996/6. 247.

¹⁷ BARZÓ Tímea: A házasulók egyben jegyesek is? A jegyesség, mint családjogi jogintézmény helyének és szerepének újragondolása. In: TATTAY Levente – POGÁCSÁS Anett – MOLNÁR Sarolta (szerk.): *Pro Vita et Scientia. Ünnepi kötet Jobbágyi Gábor 65. születésnapja alkalmából*. Budapest, Szent István Társulat, 2012. 18.

¹⁸ BARZÓ i. m. 22.

¹⁹ A Csjt. 3. § (1) utolsó mondata így szól: „Jogsabály a házasságkötés előtti tanácsadason való részvételt kötelezővé teheti.” Bár ez az utaló szabály már a 15/1988 (XII.15.) SZEM rendelet 15. §. értelmében – a tanácsadás formális jellege miatt – hatályon kívül helyezett, erről rendelkező jogszabály miatt kiürült. Egyébként a Ptk. kodifikációs technikája miatt nem szükséges a külön jogszabályra hivatkozás megjelenése, amennyiben születne ilyen tartalmú norma. Ld. KÖRÖS András (szerk.): *Polgári Jog – Családjog – Az új Ptk. magyarázata III/VI*. Budapest, HVG-Orac, 2013. 37.

²⁰ 2013. évi V. Ptk. 4:22. §.

²¹ 2013. évi V. tv. 4:122. § (1) és a Gyvt. felhatalmazása alapján a 29/2003. (V. 20.) ESzCsM rendelet a helyettes szülők, a nevelőszülők, a családi napközit működtetők képzésének szakmai és vizsgakövetelményeiről, valamint az örökbefogadás előtti tanácsadásról és felkészítő tanfolyamról.

²² Részletesebben ld. SCHANDA Balázs – MOLNÁR Sarolta: A házasság védelme és a családjog: egy amerikai kísérlet tanulságai. *Családi jog*, 10. évf., 2012/1. 28–33.

kötelezett körökből kiinduló kezdeményezésről van szó, amely – a szintén civiljogi-
lag szabályozott – házasságnak a lényege röviden, hogy a házasulandók önként vál-
lalhatnak többlet feltételeket a házasság megkötéséhez, tartalmilag azonban azonos
házasság jön létre. A különbség abban áll, hogy a megkötés előtt a feleknek konzul-
táción kell részt venniük, ami lehet a jegyesoktatás vagy más szakember által tartott
felkészítés, továbbá nyilatkozatban kell megerősíteniük, hogy egymást tájékoztat-
ták mindenről, ami befolyással lehetne a házasság sikerére, s amennyiben házassá-
guk válságba kerül, szakemberhez fordulva megtesznek mindent annak rendbehoza-
talára. A tudatosabb felkészülést és átgondoltságot célozza e kötelék létesítését meg-
előző feltételek bevezetése a szabályozásban. A szövetségi házasság további specia-
litása, hogy nemcsak a házasság kezdetét határozza meg eltérően, hanem a kapcsolat
felbontásához is súlyosabb feltételeket fűz. Így vagy valamelyik fél vétkes magatar-
tása – tehát a vétkességi-elv érvényesül –, vagy pedig a házassági életközösség hosz-
szabb ideje történt megszűnése, kétévi különélés szükséges a bontáshoz.

A jogalkotókat a házasságok magas felbomlási aránya sarkallta arra, hogy olyan jogi
megoldást dolgozzanak ki, amely segíthet a kapcsolat sikerességének előmozdításá-
ban, így egyrészt a kötelék kezdeti szakaszához, másrészt a lehetséges befejezéséhez
fűztek szabályokat, szem előtt tartva a magánélet autonómiáját a házasság tartalmá-
ra vonatkozóan és az opcionális – ha tetszik a polgári jogra jellemző diszpozitív –
szabályozással a megkötés terén is. A kezdeti és a végpontot érintő jogalkotás így ta-
pintatosan befolyásolhatja magát a házasság intézményét. Ha a felek már a kapcsolat
kezdetén tisztában vannak azzal, milyen jogkövetkezményekkel jár a házasság az ő
akaratukból történő megszüntetése, illetve a kapcsolat felbontása mennyire könnyen
hozzáférhető, az kihat magára az intézményre. Egyértelműen látható, hogy a válások
száma ugrásszerűen nőtt meg az egyszerű bontási szabályok bevezetésével.²³

3. A jogalkotás a házasság felbontásánál

Fontos társadalmi valóságot fogalmaz meg a Charta, amikor kimondja, hogy a válás
súlyosan károsítja a családot és a házasságot. Ez azért is áll a civil jog házasságképevel
szemben, mivel ott a házasság megszűnésének egyik eseteként szerepel a bontás, az
ahhoz való jog szinte már-már alapjoggá vált az azzal való szembenézés nélkül, hogy
mekkora károkat okozhat a kapcsolat ilyen, államilag elismert megszakadása. Ahhoz,
hogy valami alapjogi rangot kapjon az egyén és a társadalom számára fontos értéket
kell képviselnie. A házassági kapcsolat felbontása önmagában nem képvisel értéket.²⁴

²³ Marie Summerlin HAMM: *Opportuning virtue: the binding ties of covenant marriage examined*. *Regent University Law Review*, 73., 76.

²⁴ Az amerikai Legfelső Bíróság egyetlen ítéletében sem mondta ki explicit módon a váláshoz való jog
alapjogi jellegét – bár a szakirodalom már több mint 30 éve várja ezt –, és ennek hiányában a házas-
sághoz való jogból és a magánélethez való jogból igyekszik azt levezetni. Ld. Elizabeth HOROWITZ:
The 'Holey' Bonds of Matrimony: A Constitutional Challenge to Burdensome Divorce Laws. *Journal
of Constitutional Law*, Vol. 8:5. 2006 Aug. 881.; vagy Leonard P. STRICKMAN: *Marriage, Divorce and
the Constitution*. *Boston College Law Review*, Volume 22 Issue 5 Number 935. (1981)

A bontásra való lehetőség levezethető a magélethez való jogból és a személyiség szabad kibontakoztatásának jogából, ám önmagában aligha állja ki az alapjoggá válás próbáját.²⁵

A házasság felbontásának lehetősége – a házasság állami szabályozásával – azért került bevezetésre, mert ezt kívánta a társadalmi realitás és ebbe az irányba mozdult el a politika. Azonban az aktuális szabályozáshoz vezető út lépcsőin is látszik annak kiegészítő, szükségszerű jellege. Bár a házasság megszűnésének egyik esete a bontás, nem tekinthető a természetes megszűnés esetének. Egy szerződésjogi analógiát használva: különbség van aközött, hogy a szerződés teljesedésbe ment, vagy hogy megghiúsult, utóbb felbontották, esetleg szerződésszegés történt. A jogintézmény rendeltetésellenes alakulása miatt létező és szükséges a szabályozás. A bontás bevezetésére például Írországból csak 1997-ben,²⁶ Máltán pedig csak 2011-ben került sor. Bontás akkor következik be, ha a felek úgy találják, a házasság kapcsolat valamilyen oknál fogva számukra nem folytatható; de a megkötése – jogunkban és kultúránkban – soha nem irányulhat ilyen típusú befejezésre, következésképpen a szabályozás is csupán kényszermegoldás.

A feltételhez, időhöz kötött házasságkötési nyilatkozat alapján nem jön létre a házasság.²⁷ Ellenkező esetben joggal való visszaélésre adna lehetőséget az intézmény, ha például csak az állampolgárság megszerzése végett kötnének házasságot.

Feltehető a kérdés, hogy a házasságkötéshez való jog magában foglalja-e az újraházasodáshoz való jogot, így ennek következtében a váláshoz való jogot is. Az ilyen feltétel melletti házasságkötési nyilatkozat, vagyis hogy azzal tesz valamelyik fél nyilatkozatot, hogy újraházasodhat, szintén nem hozza létre a köteléket. A házasságkötéshez való jog, ahogy bármilyen jog, vagy jogintézmény sem tekinthető egyenlőnek egy szolgáltatással, hanem jogok és kötelezettségek egysége és annak rendeltetése szerint lehet gyakorolni.²⁸

A szabályozás mikéntje nagyban függ attól, hogyan teremti meg a jogalkotó az egyensúlyt a magánélet sérthetatlensége és a társadalmi érdek érvényesítése között. A házasság az egyén életének egyik legfontosabb döntése, ám szorosan kötődik hozzá társadalmi érdek, amely okán a házasság intézményének szabályozása konjunktív normákkal állami hatáskörbe tartozik. Ellentétben az életjársó kapcsolattal, legalábbis annak kialakulásakor, hiszen növekvő társadalmi elterjedése miatt ma már hordoz társadalmi érdeket megfelelő szabályozása,²⁹ továbbá a gyengébbik fél védelme okán tarthat igényt szabályozásra.

Tekintettel arra, hogy mint láttuk, a nemzetközi dokumentumokban és a hazai jogrendben is kitüntetett védelmet élvez a házasság és a házasságkötéshez való jog,

²⁵ Ha lenne váláshoz való alapjog, akkor létezne szerződésszegéshez, a szerződésbontáshoz való alapjog is.

²⁶ Family Law (Divorce) Act 1996 No. 33.

²⁷ 2013. évi V. Ptk. 4:5. § (1).

²⁸ STRICKMAN i. m. 978.

²⁹ PONGRÁCZ Tiborné: A demográfiai értékrend változásában szerepet játszó főbb népesedési folyamatok In PONGRÁCZ Tiborné (szerk.) *A családi értékek és a demográfiai magatartás változásai*. Budapest, KSH Népeségstudományi Kutató Intézet, 2011. 20.

evidensnek tűnik, hogy a jogalkotó a bontás esetén – amennyire a magánszféra tiszteletben tartása engedni – a házasság helyrehozhatatlan megromlását állítja feltételül. Ha azonban a válás könnyen elérhető, az a társkapcsolati együttélésre jellemző, elkerülhetetlen problémák megoldásává válhat, ekként előmozdíthatja a felbomló házasságok számának növekedését.

A magyar házasságot a hatályos jog szerint csak bíróság bonthatja fel, ez garanciális jelentőséggel bír. Míg a házasságot egy közigazgatási eljárás során hozza létre a két fél, és bár a felbontáshoz hasonlóan megváltoztatja a felek személyi státuszát, a bontás azonban nem helyezi vissza feleket a házasság előtti állapotba, következtében maradék jogviszonyok állnak fenn.³⁰ A házasságkötésnél a szükséges feltételek bizonyítása egyszerűbb, részint azért is, mert a felek teljes akarategységben vannak, mint a bontás esetében, ahol a bíróságnak kell bizonyítást lefolytatnia.³¹ Az eljárás terjedelme attól függ, egyszerűsített vagy teljes körű bizonyítást igényelnek-e a körülmények, ennek megállapítását biztosítja a bíróság. Bár az ésszerűtlenül hosszasan elhúzódó eljárás sérti a tisztességes eljáráshoz való jogot, ez nem jelent egyet azzal, hogy jogalkotói céllá kell tenni a minél rövidebb, gyorsabb eljárást. Így nem volt alátámasztható a 2008. évi T/5949-es javaslat 3:25. §-a és miniszteri indokolása, mely – a házasság gyors megszüntetését tűzve ki célul – bevezette volna a közjegyzői bontást, mivel a felek közös kérelme és egyezsége is bírói kontrollt igényel, a házasság és a gyengébb fél védelme érdekében.³²

Nyilvánvalóan a bontás megnehezítése sértené azoknak az érdekét, akik egy elviselhetetlen kapcsolatból szeretnének kilépni és új életet kezdeni. Azonban a legtöbb házasság nem azért szűnik meg, mert valamelyik fél súlyosan sérti a másik jogát – ez inkább csak következmény –, jellemzőbb az érzelmi közösség megszűnése, és sokszor az elhidegülés a hivatkozott ok. Az a tény, hogy könnyű felbontani a házasságot, maga után vonja, hogy kevésbé küzdenek a fennmaradásáért, ha az nagy kényelmetlenséggel, erőfeszítéssel járna együtt. Annak az oka, hogy az élettársi kapcsolatok még bomlékonyabbak, mint a házasságok, abban is keresendő, hogy még könnyebb kilépni belőlük, még csak jogi eljárást sem von maga után a kapcsolat megszüntetése, nincs kötelék, csupán a nem rendezett vagyoni kérdések, illetve a tartás és szülői felügyeleti viták citálják a volt élettársakat bíróság elé, illetve a tartás és szülői felügyeleti viták, esetleg az apaság bírói megállapításának eldöntése vezet jogvitához a volt élettársak között.

A magyar bontójogi szabályokba beépített a törekvés lehetősége házasság helyrehozására. A Pp. 285. §. szerint az első tárgyaláson nem lehet ítéletet hozni, valamint az első tárgyalást követően a feleknek három hónapon belül kérelmezniük kell a per folytatását, de új határnapot legfeljebb a kérelem beérkezésétől számított 30 nap elteltével tűzhet a bíróság, ami gondolkodási időnek és szándék újbóli megfontolására felhívásnak tekinthető. Érdemi tárgyalásra az első tárgyaláskor csak kivételes eset-

³⁰ Sanford N. KATZ: *Family Law in America*. Oxford, Oxford University Press, 2011. 76.

³¹ STRICKMAN i. m. 981.

³² A hatályba nem lépett 2009-es Ptk. azonnal megköthető házassága és a gyors felbontás biztosítása valóban egy forgóajtó-házasság képét rajzolta ki.

ben van lehetőség, illetve a bíróság a per folyamán bármikor, ha mérlegelési körében úgy látja, megkísérelheti a felek békítését. Talán további lépés lehetne, ha az egyházi jogban – mivel válást nem ismer a kánonjog – létező ágytól-asztaltól való elválás, vagyis az életközösség hivatalos megszüntetése, bekerülne opcionális lépcsőként a bontójogba. A *divorce a vinculo matrimonii* mellett a *divorce a mensa et thoro* bevezetése. Az ír családi jogi, válási törvény³³ kötelezővé teszi, hogy az ügyvéd a bontási per megindítása előtt, részletes tájékoztatást adjon az alperesnek a bíróság által elrendelt *különélés* („separation”), mint a bontás alternatívájáról.³⁴ Spanyolországban például a váláson kívül létezik a „separación”, vagyis a különválás esete, ami a házassági köteléket nem szünteti meg, békülés esetén az életközösség és az ebből folyó jogkövetkezmények könnyebben visszaállíthatóak, míg a különélés idején az egyéb jogkövetkezmények (közös szerzés stb.) szünetelnek.³⁵

Amennyiben a házasság mégis válással végződik, ez a szakasz alkalmat teremthet a járulékos kérdésekben való megegyezésre is, aminek szintén van társadalmi hasznossága és a felek is jobban tudnak teljesíteni egy önként vállalt kompromisszumot. Itt is választható lehetőségről lenne szó, amit eljárási eszközökkel lehetne akár honorálni, pl. ha a különélés alatt megegyeztek a járulékos kérdésekben, illetékkedvezményben részesülnek a felek, sőt elképzelhető, hogy könnyebben lehetne terelni az új Ptk. által bevezetésre kerülő közvetítés (4:22. §) irányába a házassági vitarendezést egy ilyen szakasz opcionális beiktatásával.

Bár a családi jog és a házasságjog a legintimebb magánjoggal foglalkozik, és a szeretetteljes boldog házasságok működése az egyének döntésén múlik, a személyes kapcsolatok módját nem szabályozhatja az állam, az átgondoltságra ösztönzéssel és felelős problémamegoldásra sarkallással valamit mégis tehet a jogalkotó. Az állam fontos szerepvállalása abból is látszik, hogy a házasságra vonatkozó normák többsége kogens, eltérést nem engedő és a házasság sok aspektusát szabályozzák, a megfelelő keretek megteremtése stabil alapot szolgáltat a felelős elhatározások meghozatalában és az abban való kitartásban. A szekularizált állam nem jelent erkölcsi semlegességet is, a jogrend védendő értékek köré épül. Ilyen érték a házasság is, védelmére eszközöket akár az egyházi szabályozásból is meríthet, az egyébként is egyházjogi eredetű házasságjog területe.

³³ Family Law (Divorce) Act 1996 No. 33. 6. cikk.

³⁴ További megfontolásra adhat alkalmat, hogy az ügyvéd a válásba került házasság kapcsán hozzá forduló ügyfelet (az alperest és a felperest is) a békülés lehetőségére, a segítséget nyújtani tudó módszerekre és a mediáció előnyeire is köteles felhívni ügyfele figyelmét.

³⁵ Código Civil Español (Real Decreto de 24 de julio de 1889) 81–84. cikk.

